

پژوهش‌های فلسفی و ادبی

فیلسوف یهودی بغداد

«ابن کَمُونَه و آثار او»

زاینه اشیتکه

رضا پورجوادی

ویراسته حمید عطائی نظری

ترجمه جواد قاسمی

www.ketab

فلسوف یهودی بغداد

این گمونه و آثار او
نویسندگان: زابینه اشمیتکه، رضا پورجوادی
مترجم: جواد قاسمی
ویراستار: حمید عطایی نظری
تهیه: پژوهشکده مطالعات اسلامی، اصفهان
ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی، حوزه علمیه قم، شعبه اصفهان
صفحه‌آرا: محمد ناظم ششانی
چاپ: نگارش
چاپ اول: زمستان ۱۳۹۴
شمارگان: ۱۰۰۰
قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

«همه حقوق برای ناشر محفوظ است.»
نشانی: اصفهان، خیابان آیت الله شمس آبادی،
کوچه سرلت، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی
حوزه علمیه قم - شعبه اصفهان.
تلفن و دورنگار: ۰۳۱-۳۲۲۰۸۰۰۱-۵
مراکز پخش: اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰، قم، تلفن و
دورنگار: ۳۷۷۴۳۴۲۶، تهران، تلفن: ۶۶۹۵۱۵۳۴
وبسایت: www.morsalat.com
پست الکترونیک: nashr.dif@dtc.ir

سرشناسه:	پورجوادی، رضا
عنوان و نام پدیدآور:	فلسوف یهودی به : این گمونه و آثار او / رضا پورجوادی، زابینه اشمیتکه؛ ترجمه جواد قاسمی؛ ویراسته حمید سمائی نظری.
مشخصات نشر:	اصفهان: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه اصفهان، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری:	۳۲۸ ص.
فروست:	مجموعه مطالعات ایرانی اسلامی؛ ۲.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۱۱۰-۳۶۰۰۰-۲ ۲۲۰۰۰ ریال:
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	عنوان اصلی: A Jewish philosopher of Baghdad: 'Izz al-Dawla Ibn Kammūna (d.683/1284) and his writings, 2006.
موضوع:	این گمونه، سعدین منصور، - ۶۸۳ ق.
موضوع:	فلسوفان یهودی -- عراق -- بغداد -- سرگذشتنامه
شناسه افزوده:	اشمیتکه، زابینه
شناسه افزوده:	Schmidtke, Sabine
شناسه افزوده:	قاسمی، جواد، ۱۳۴۳ -
شناسه افزوده:	عطایی نظری، حمید، ۱۳۶۲ -، ویراستار
شناسه افزوده:	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه اصفهان
رده بندی کنگره:	۹۱۳۹۴ ف۹/پ۹۴۷/۹۴۳۰ Z
رده بندی دیوبی:	۱۸۶/۶
شماره کتابشناسی ملی:	۴۱۲۴۳۷۶

فهرست مطالب

۹	دعای نخست
۱۱	سپاس گزاران
۱۳	فصل اول: درآمد
۱۵	۱. مروری بر تحقیقات گذشته
۲۳	۲. نکاتی در باب شرح احوار ابن کَمُونه
۴۰	۳. اندیشه‌های فلسفی ابن کَمُونه
۴۵	۴. اقبال به ابن کَمُونه در اندیشه مسلمانان پس از او
۷۱	۵. اقبال به ابن کَمُونه در میان یهودیان
۷۵	فصل دوم: فهرست آثار ابن کَمُونه
۷۸	۱. آثار معلوم الانتساب
۷۸	۱.۱. شرح‌ها و حاشیه‌ها
۷۸	۱.۱.۱. شرح الأصول و الجُمَل من مهمات العلم و العمل (شرح الإشارات)
۸۲	۲.۱.۱. شرح التلویحات (التنقیحات فی شرح التلویحات)
۹۷	۳.۱.۱. تعالیک علی السؤالات الموردة علی الأصولین من کتاب المعالم
۹۹	۲.۱. گزیده‌ها

۱.۲.۱	فوائد من تلخیص المحصل	۹۹
۲.۲.۱	گزیده‌هایی از الشمسیة فی المنطق	۱۰۴
۳.۲.۱	گزیده‌هایی از کتاب الهیة	۱۰۵
۴.۲.۱	گزیده‌هایی از الآثار الباقیة	۱۰۵
۵.۲.۱	گزیده‌هایی از القانون المسعودی	۱۰۶
۶.۲.۱	گزیده‌هایی از الاعتراضات من کتاب زیدة النقض و لباب الكشف	۱۰۶
۷.۲.۱	خلاصة ماتضمنته خلاصة الحکمة	۱۰۷
۳.۱	رساله‌ای مستقل فلسفی	۱۰۸
۱.۳.۱	الاید فی الحکمة / الکاشف	۱۰۸
۲.۳.۱	المطالب لهمة / علم الحکمة	۱۱۳
۳.۳.۱	تقریب المَحَجَّة / هدیة الحجة	۱۱۵
۴.۳.۱	کلمات و جیزة مشتملة علی ذکر الملیفة فی العلم والعمل	۱۱۶
۵.۳.۱	اثبات المبدء وصفاته والعمر المقدس / إلی الله	۱۱۹
۶.۳.۱	کتاب فی الکلام والفلسفة	۱۲۰
۷.۳.۱	رساله فی الکلام	۱۲۰
۸.۳.۱	مقاله فی التصدیق بأن نفس الإنسان باقیة أبدا	۱۲۰
۹.۳.۱	مقاله فی أن النفس لیست بمزاج البدن ولا کائنة عن مزاج البدن	۱۲۲
۱۰.۳.۱	مقاله فی أن وجود النفس أبدي وبقائها سرمدی (بقاء النفس) / بقا فی أزلیة النفس / رساله فی أبديّة النفس وبقائها وبقايتها / رساله در جاودانگی نفس	۱۲۲
۴.۱	آثار تطبیقی	۱۲۷
۱.۴.۱	مقاله فی تنقیح الأبحاث لللیل الثلاث	۱۲۷
۲.۴.۱	رساله‌ای در باب اختلافات میان زبائیم و قرائیم	۱۳۶
۵.۱	مکاتبات	۱۴۰

١٤٠	١.٥.١ . مكاتبه بانصيرالدين طوسي (١)
١٤١	٢.٥.١ . مكاتبه بانصيرالدين طوسي (٢)
١٤٣	٣.٥.١ . مكاتبه بانجم الدين كاتبي (١)
١٤٥	٤.٥.١ . مكاتبه بانجم الدين كاتبي (٢)
١٤٦	٥.٥.١ . مكاتبه باكمال الدين بحراني
١٤٧	٦.٥.١ . مكاتبه بافخرالدين كاشي
١٤٨	٧.١.١ . مكاتبه بابن القوطي
١٤٩	٦.١.١ . شع
١٤٩	٦.١.١ . شع (١)
١٥٠	٢.٦.١ . شع (٢)
١٥٠	٢. آثار مشكوك الانتساب
١٥٠	١. ٢ . حل اشكالات الإشارات
١٥٣	٢. ٢ . من تعاليق الحكيم عزالدولة ابن رضا ابن كمونة
١٥٤	٣. ٢ . مسائل متفرقة وفوائد مشتتة
١٥٥	٤. ٢ . كتاب في المنطق والطبيعة وما بعدها (كتاب في الحجة)
١٥٨	٥. ٢ . الكافي الكبير في الكحل
١٥٩	٦. ٢ . التذكرة في الكيمياء

١٤١ فصل سوم: تصحيح آثارى منتخب از ابن كمونه

١٤٣	متن اول: كلمات وجيزة مشتملة على نكت لطيفة فى العلم والعمل
٢١٤	متن دوم: إثبات المبدء و صفاته والعمل المقرب إلى الله
٢٢٤	متن سوم: تقريب الفحجة و تهذيب الحجة
٢٣٥	متن چهارم: من تعاليق الحكيم عزالدولة ابى الرضا ابن كمونة

متن پنجم: مکاتبه با خواجه نصیرالدین طوسی ۲۳۷

متن ششم: مکاتبه با نجم الدین کاتبی ۲۳۹

متن هفتم: مکاتبه با کمال الدین بحرانی ۲۵۰

متن هشتم: مکاتبه با فخرالدین کاشی ۲۵۱

متن نهم: اشعار ابن کُمونه ۲۵۳

پیوست‌ها ۲۵۵

پیوست ا: نسخه فیرکویچ / شاپیراز از شرح التلویحات ابن کُمونه ۲۵۷

پیوست ب: کتاب فی اثبات النبوة لمحمد علیه السلام ۲۶۰

فهرست منابع و کُتبه نرشد ۲۷۹

۱. منابع فارسی و عربی ۲۸۱

۲. منابع زبان‌های اروپایی ۲۹۴

سخن نخست

مجموعه «مطالعات ایرانی - اسلامی»، اهتمامی است فروتنانه در عرصه بازخوانی و بازپژوهی میراث اجداد و اندیشه‌وران تمدن شکوهمند ایران و اسلام، و کوششی مشتاقانه به آهنگ راه‌گشودن به سوی آفاق فراخ فکر و فرهنگ اسلامی امروز، با بهره‌وری از خزائن گرانبار معرفتی دیروزیان؛ آن‌سان که فریاد روش‌برم، دلگشایان را از رهگذر آن تقدیر و تدبیر توان کرد.

کتاب پیش‌رو، پس از دفتر نخست کتاب «از گنجینه‌های نسخ خطی» تألیف دکتر حسن انصاری، دومین اثری است در سلسله «مطالعات ایرانی - اسلامی» منتشر می‌شود. کتاب «ابن گمونه و آثار او» به اینک ترجمه فارسی آن به محضر خوانندگان ارجمند تقدیم می‌گردد، در زبان فارسی نخستین، ریشه‌ها اثریست که به تفصیل احوال و آثار ابن فیلسوف برجسته تمدن اسلامی را برمی‌رسد و آثارهای پس‌ارزشمندی را در این زمینه در اختیار فلسفه‌پژوهان و دوستداران فلسفه اسلامی قرار می‌دهد. متن انگلیسی این کتاب در سال ۲۰۰۶ میلادی از سوی انتشارات بریل منتشر شد. ترجمه فارسی آن نیز چند سال پیش به همت آقای جواد قاسمی صورت پذیرفته بود لیک چون بهسازی ترجمه و تا حدی آن ضروری به نظر می‌رسید، انتشار کتاب تا به امروز به تعویق افتاد. اکنون ترجمه یادشده با ویراستی راقم این سطور به زیور طبع آراسته می‌شود.

در ویراستاری این متن تلاش کرده‌ایم تا به قدر امکان، هم کاستی‌های ترجمه برطرف گردد، و هم برخی از اغلاط موجود در طبع انگلیسی کتاب، خاصه در عبارات منقول از نسخ یا آثار مطبوع و همچنین اشتباه در پاره‌ای از ارجاعات، اصلاح شود. در فصل دوم، صورت صحیح بعضی از ضبط‌های غلط، میان قلاب نشان داده شده است. از برای سهولت مطالعه، نسخه‌های خطی، چاپها و ترجمه‌های معرفی شده از آثار ابن گمونه در فصل دوم، هریک جداگانه شماره‌گذاری شده‌اند. با توجه به اینکه از زمان چاپ اصل اثر به انگلیسی تا حین انتشار برگردان فارسی آن، برخی از آثار ابن گمونه و برخی از منابع دیگر در قالب تصحیح یا طبع تازه‌تری عرضه شده‌است،

تا اندازه ممکن، ارجاعات به چاپ‌های جدیدترین‌یه ترجمه فارسی کتاب افزوده شده است. در مواردی، بعضی از مطالب و ارجاعات که مفید به نظر می‌رسید، از سوی ویراستار به متن اضافه گردیده است. همه این افزوده‌ها، به جهت تمایز از متن اصلی کتاب، داخل قلاب نهاده شده و با کوتاه‌نوشت «و» انجام پذیرفته است. در چند مورد اندک شمار نیز مترجم محترم توضیحاتی را برافزوده بود که آن موارد هم در قلاب همراه با کوتاه‌نوشت «م» مشخص گردیده است. تمام حرکت‌گذاری‌ها در ترجمه از سوی ویراستار اعمال گردیده و طبعاً مسئولیت صحت آنها با هموست. شایان ذکر است که متون مندرج در فصل سوم کتاب که عبارت از تصحیح برخی از رساله‌های ابن گمونه است، عیناً، بی هیچ تغییر نسبت به چاپ اصلی کتاب، در اینجا بازچاپ شده است. اگرچه نه تنها کوشش خود را به کار بسته‌ام تا ویراستی دقیق و ترجمه‌ای امین از متن انگلیسی فراروی خوانندگان قرار گیرد، از ممکن است لغزش‌هایی در کار رخ داده باشد. از این رو ویراستار اثر از تمامی خوانندگان و ناسانان ارجمند تقاضا می‌کند تا در این باب هم یادآوری کنند و هم یآوری؛ باشد که به مدد حرفه‌ایان کاستی‌ها بر خیزیم و در اصلاح اغلاط بکوشیم.

امیدواریم انتشار این اثر و دیگر آثاری که به خواست و عنایت خداوند متعال در مجموعه «مطالعات ایرانی - اسلامی» به چاپ می‌رسد زمینه‌ساز پویایی افزون و اعتلای فزاینده دانش جویندگان و پژوهندگان این‌گونه آگاهی‌ها در باب میراث ارجمند ایرانی و فرهنگ گرانسنگ اسلامی شود و همه ما را با یادگارهای بیش‌بهای - برین و وارث والای ثمین دانشوران اقالیم قبله آشناتر سازد.

در ختام کلام از دانشمندان ارجمند، جناب آقای دکتر حسن انصاری، که پیشنهاد چاپ این اثر را در مجموعه «مطالعات ایرانی - اسلامی» دادند و در فرایند ویراستاری نیز در حل برخی از مشکلات ترجمه راهنمایی نمودند، صمیمانه تشکر می‌کنم. همچنین از دبیر محترم دفتر تبلیغات اسلامی اصفهان، حجة الإسلام والمسلمین قطبی، و جناب آقای رحمان رحمانی، رئیس محترم پژوهشکده مطالعات اسلامی، و هم چنین آقای یدالله جنتی، مدیر کاروان انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی اصفهان که در انتشار این اثر همدلانه گام برداشتند، سپاسگزاری می‌کنم.

وَأَجِزْ دَعْوَانَا إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ؛ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ.

حمید عطائی نظری

گروه فلسفه و کلام

پژوهشکده مطالعات اسلامی اصفهان

زمستان ۱۳۹۴